

# Τὸ βιβλικὸ ὑπόβαθρο τῶν ἀγγέλων κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο τὸν Ἐγκλειστο

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ\*

## Εἰσαγωγικά

Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος (1134-1220 μ.Χ.)<sup>1</sup> εἶναι ἓνας πολυγραφοτάτος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὁ ὁποῖος, ὅπως ὑπολογίζεται, ἔγραψε π. 4.500 χειρόγραφες σελίδες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλικά του κείμενα, ἀσχολήθηκε μὲ Βιβλικά θέματα, Ἐρμηνευτικά ἔργα, Κατηχήσεις, Πανηγυρικές ὁμιλίες, Λόγους, Τυπικὴ Διαθήκη, Δογματικὰ θέματα, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ γενικότερα σχεδὸν μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Θεολογίας<sup>2</sup>.

Στὴν παροῦσα μελέτη θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ βιβλικὸ ὑπόβαθρο τῶν ἀγγέλων, ὅπως παρουσιάζεται στὴν πρόσφατη κριτικὴ ἔκδοση τῶν ἕξι τόμων τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἁγίου, ἡ ὁποία βραβεύτηκε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2012 ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν<sup>3</sup>.

---

\* Ὁ Χρήστος Οἰκονόμου εἶναι Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀ.Π.Θ.

1. Εἰδικὰ γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου βλ. Χρ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος. Προσωπικότητα, συγγράμματα καὶ ἔρμηνευτικὲς προσεγγίσεις, Ἐγκλειστριωτικὰ Ἀνάλεκτα 2, Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2010, ὅπου ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Πρὸβλ. C. GALATARIOU, The Making of a Saint. The Life, Times and Sanctification of Neophytos the Recluse, Cambridge 1991, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενο δὲν ἀνταποκρίνεται οὔτε στὴν προσωπικότητα οὔτε στὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου.

2. Περισσότερα γιὰ τὸν θεολογικὸ πλοῦτο τοῦ Ἐγκλειστοῦ βλ. Πρακτικὰ Α΄ Διεθνoῦς Συνεδρίου, Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος· Ἱστορία, θεολογία, πολιτισμὸς, Ἐγκλειστριωτικὰ Ἀνάλεκτα 1, Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2010 σ.σ. 1008.

3. Τὰ Συγγράμματα τοῦ Ἁγίου εἶναι: α. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, Συγγράμματα, Τόμος Α΄, Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν, Ἐκδ. Ι.Ε. Στεφανῆς καὶ Πεντηκοντακέφαλον, Ἐκδ. Π. Σωτηροῦδης, Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996. β. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, Συγγράμματα, τόμος Β΄, Τυπικὴ Διαθήκη, Ἐκδ. Ι.Ε. Στεφανῆς καὶ Βίβλος τῶν Κατηχήσεων, Ἐκδ. Β.Κ. Κατσαρός, Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1998. γ. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥ-

Όπως φαίνεται από τα ἐρμηνευτικά καὶ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ἐγκλειστοῦ, οἱ ἀναφορές του στοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ πνεύματα εἶναι πληθωρικές καὶ ἔχουν σαφῶς βιβλικὸ ὑπόβαθρο· στηρίζονται δηλ. τόσο στὴν Παλαιὰ ὄσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Βέβαια δὲν ἀσχολεῖται ὁ Ἅγιος Νεόφυτος συστηματικὰ μὲ τὸ θέμα τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν πνευμάτων, ἀλλὰ κάνει λόγο περιστασιακὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴ συνάφεια τοῦ θέματος ποὺ παρουσιάζει. Πάντως οἱ ἀναφορές του στοὺς ἀγγέλους συνδέονται πάντοτε μὲ τὴν Ἁγία Γραφή ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Γένεση καὶ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου κατὰ τὴν Ἐξαήμερο, ὡς τὸ τελευταῖο βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη. Παράλληλα κάνει χρῆση τῆς Ἀποκαλυπτικῆς καὶ Ἀπόκρυφης Γραμματείας.

Δύο λόγοι τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου ποὺ περιέχονται στὴν Πανηγυρικὴ Α' ἔχουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέμα μας. Ὁ πρῶτος, Νεοφύτου Πρεσβυτέρου Μοναχοῦ καὶ Ἐγκλειστοῦ, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν θεῖον Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ τὸν Παμμέγιστον*<sup>4</sup>, εἶναι ἓνας ἐγκωμιαστικὸς λόγος ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὸν ἀρχάγγελο Μιχαὴλ, ποὺ μνημονεύεται στὴν Ἁγία Γραφή, μαζί μὲ τὸν ἀρχάγγελο Γαβριὴλ, νὰ διαδραματίζουν βασικὸ ρόλο στὴν ἱστορία τῆς Θείας Οἰκονομίας.

Ὁ δεύτερος λόγος, Νεοφύτου πρεσβυτέρου Μοναχοῦ καὶ Ἐγκλειστοῦ, *Λόγος εἰς τὴν Σύναξιν τῶν θεῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ τῶν λοιπῶν*

ΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, τόμος Γ', Πανηγυρικὴ Α', Ἐκδ. Νικ. Παπατριανταφύλλου- Θεοδωρίδη (Λόγοι 1-5) καὶ Θεοδ. Ξ. Γιάγκου, (Λόγοι 16-30), Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1999. δ. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, τόμος Δ', *Ἐρμηνεία τῆς Ἐξαήμερου καὶ Ἐρμηνεία τοῦ Ψαλτῆρος καὶ τῶν Ὠδῶν*, Ἐκδ. Θ.Ε. Δετοράκης καὶ Ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων, Ἐκδ. Βασ. Στ. Ψευτογκᾶς, ἔκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2001. ε. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, τόμος Ε', «Ἐρμηνεία Κανόνων τῶν δώδεκα Δεσποτικῶν ἑορτῶν», Ἐκδ. Ἄλ. Σακελαρίδου - Σωτηρούδη, Λόγοι, Ἐκδ. Κ. Κωνσταντινίδης, Νικ. Παπατριανταφύλλου - Θεοδωρίδη, Β.Κ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ. *Τὸ βιβλίον τῆς Θεοσημείας*, Ἐκδ. Δημ. Σοφιανός καὶ Ἐπιστολές, Ἐκδ. Ἄπ. Καρπόζηλος, Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2005. στ. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, τόμος Στ', *Εὐρετήρια*, Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2008.

4. Βλ. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, Τόμ. Γ', Πανηγυρικὴ Α', Ἐκδίδει Νικ. Παπατριανταφύλλου-Θεοδωρίδη (Λόγοι 1-15), Ἐκδ. Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1999, σελ. 125-134. Πρὸβλ. καὶ Ι.Ε. ΣΤΕΦΑΝΗΣ, *Νεοφυτικά Πνευτικά, Ἐγκλειστρωτικά Ἀνάλεκτα 3*, Ἐκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2012, σελ. 147.

Ἄσωμάτων<sup>5</sup>, ἀναφέρεται στοὺς θείους Ταξίαρχες καὶ ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς ἄσωμάτους ἀγγέλους καὶ τονίζει ἰδιαίτερα τὸ πλῆθος τῶν μαρτυριῶν τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού ἀφοροῦν ὄχι μόνο στὴν παρουσία τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ τὶς καλὲς ἀγγελίες τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινο γένος: «Ὅρα δὲ ἡλικίας καὶ ὄσας ἢ τε Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη περὶ ἁγίων ἀγγέλων ποιεῖται τὰς μαρτυρίας, ὅτι οὐχ ἀπλῶς φύλακες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὰς ἀγγελίας πρὸς Θεοῦ τῷ βροτησίῳ γένει διαπορθμεύουσι»<sup>6</sup>.

Στὴν παροῦσα μελέτη θὰ παρουσιάσουμε πρῶτα ἀναφορὲς τῆς Π.Δ. καὶ ἔπειτα μαρτυρίες τῆς Κ.Δ. γιὰ τοὺς ἀγγέλους, ὅπως τὶς παρουσιάζει στὸ ἔργο του Πανηγυρικὴ Α' Λόγος 19 ὁ Ἅγιος Νεόφυτος. Ἐπειτα θὰ δοῦμε τὶς μαρτυρίες τῆς Ἑξαήμερου καὶ θὰ καταλήξουμε μὲ ἀναφορὲς τοῦ Ἐγκλειστοῦ γιὰ τοὺς ἀγγέλους σὲ ἄλλα συγγράμματά του.

## 1. Μαρτυρίες τῆς Π.Δ. γιὰ τοὺς ἀγγέλους στὴν Πανηγυρικὴ Α'

Στὸν συγκεκριμένο λόγο 19 τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, στὴ Σύναξη τῶν θείων Ταξιαρχῶν, ὁ Νεόφυτος ἀναφέρεται στὸ θέμα τῶν ἀγγέλων, ὅπως μνημονεύεται στὴν πρὸς Ἑβραίου, τὴν ὁποία ἀποδίδει στὸν Παῦλο, τονίζοντας ἰδιαίτερα ὄχι τὸ Ἑβρ. 1,7· «ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα», ἀλλὰ τὸ Ἑβρ. 1,4Z «οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;», ὥστε νὰ θέσει τὸν λόγον του στὴν προοπτικὴ τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας καὶ νὰ τονίσει τόσο τὸν λατρευτικὸ ὅσο καὶ διακονικὸ ρόλο τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πού ἐπιθυμοῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ βασιλεία, δηλ. τὴ σωτηρία τους.

Ἐκινῶ, λοιπόν, τὸν λόγο 19 στὴν Πανηγυρικὴ Α', ὁ Νεόφυτος, ἀναφέροντας σημαντικὸ ἀριθμὸ γεγονότων πού οἱ ἄγγελοι ἔπαιξαν πρωταγωνιστικὸ ρόλο σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ πρώτη

5. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, Τόμ. Γ', Πανηγυρικὴ Α', Ἐκδίδει Θεόδ. Ε. Γιάγκου (Λόγοι 16-30), σ.σ. 351-368. πρβλ. ΙΩΑΝΝΗ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κεφ δ'. Περὶ ἀγγέλων», PG 94. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ὁπ. πάρ., κεφ Β' «Περὶ δημιουργίας», PG 94.

6. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Πανηγυρικὴ Α'* 19,2. σελ. 351-352.

ἀναφορά του ἀπὸ τὴν Π.Δ. εἶναι τὸ ὄνειρο τοῦ Ἰακώβ στὴ Βαιθήλ, *Γεν.* 28, 10-22 καὶ ἰδιαίτερα τὸ *Γεν.* 28, 12, ὅπου ὁ Ἰακώβ εἶδε στὸν ὕπνο του τὴν νύχτα μιὰ σκάλα ποῦ στηριζόταν στὴ γῆ, ἐνῶ ἡ κορυφή της ἄγγιζε τὸν οὐρανό. Σ' αὐτὴν ἀνεβοκατέβαιναν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐρμηνεία ποῦ δίδει ὁ ἱερός Πατὴρ εἶναι ὅτι οἱ ἄγγελοι ὅταν κατέβαιναν στὴ γῆ μετέφερε τὴν θείαν κατάβαση, ἐνῶ ὅταν ἀνέβαιναν ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ δῆλωναν τὴν ἀνοδο τῶν ἀνθρώπων στὸν οὐρανό: «καὶ καταβαίνοντες μὲν τὴν θείαν κατάβασιν πάντως ἐμήνυσαν, ἀναβαίνοντες δὲ τὴν ἀπὸ γῆς πρὸς οὐράνια τῆς φύσεως ἡμῶν δεδηλώκασιν ἀνοδον»<sup>7</sup>.

Τὸ δεῦτερο περιστατικὸ ποῦ ἀναφέρει ὁ Νεόφυτος εἶναι ἡ καθοδήγηση τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἀπὸ ἄγγελο Θεοῦ, κατὰ τὴν πορεία τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ γῆ Χαναάν. Ὁ ἄγγελος προπορευόταν, τονίζει ὁ Ἐγκλειστος, ὡς «στῦλος πυρός», σ' ὅλη τὴν περιπλάνηση τοῦ λαοῦ στὴν ἔρημο. Ὁ Θεὸς ἔστειλε τὸν ἄγγελό του τὴν ἡμέρα, μέσα σὲ μιὰ στήλη νεφέλης, γιὰ νὰ τοὺς δείχνει τὸν δρόμο, ἐνῶ τὴν νύχτα, μέσα σὲ μιὰ στήλη φωτιᾶς, γιὰ νὰ τοὺς φωτίζει, ὥστε νὰ προχωροῦν ἡμέρα καὶ νύχτα<sup>8</sup>. Κατὰ τὸν Ἅγιο, ἄγγελος Κυρίου παίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στό «τέταρτο ὄραμα τοῦ προφήτη Ζαχαρία»<sup>9</sup>, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Μανωᾶχ ἢ Μανωῆ κατὰ τὸν Νεόφυτο, ὅπου ὁ ἄγγελος ἀρνεῖται νὰ ἀποκαλύψει τὸ ὄνομά του στὸν δίκαιο τῆς Π.Δ.<sup>10</sup>. Ἐπίσης, ἀναφέρει ὁ ἱερός Πατὴρ, ὁ ἄντρας ποῦ στάθηκε μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ μὲ τὸ γυμνὸ σπαθὶ ἦταν ἐπίσης ἄγγελος Κυρίου, γι' αὐτὸ τὸν πρόσταξε νὰ βγάλει τὰ ὑποδήματα τῶν ποδῶν του, γιὰ τὸν τὸς ποῦ πατοῦσε ἦταν ἅγιος<sup>11</sup>.

Ἀκόμη καὶ τὴν περίπτωση τῆς θαυμαστῆς κλήσεως τοῦ Γεδεών, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰωᾶ, στὴν Ὀφρὰ ἢ Εὐφραθὰ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Νεόφυτος, ἄγγελος Κυρίου ἔπαιξε πρωταγωνιστικὸ ρόλο καὶ τὸν κάλεσε νὰ ἀναλάβει πρωτοβουλία γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τοὺς Ἰσραηλιτὲς ἀπὸ τοὺς Μαδιανίτες<sup>12</sup>. Ἐπίσης, ὁ Νεόφυτος ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρία τῆς Π.Δ. γιὰ τὴ βοήθεια τῶν ἀγγέλων, ὥστε νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸν Σενναχηρίμ, βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ βασιλιάς τῶν Ἰσραηλιτῶν Ἐζεκίας, ἀδύνατος νὰ ὑπερασπιστεῖ «τὴν θείαν πόλιν Ἱε-

7. *Πανηγυρική Α'* 19,2. σελ. 352.

8. Πρβλ. Ἔξοδ. 13,21.

9. Βλ. *Ζαχ.* 3,2.

10. Βλ. *Κριτ.* 13,17-18.

11. Βλ. Ἰησ. Ναυῆ 5,13-15.

12. Βλ. *Κριτ.* 6,11-23.

ρουσαλήμ», άγγελος Κυρίου παρουσιάστηκε στο στρατόπεδο τών Άσσυρίων και θανάτωσε έκατόν όγδόντα πέντε χιλιάδες άντρες (185.000). Τò πρωί ό Σενναχηριμ έλυσε τήν πολιορκία τής πόλεως και επέστρεψε στήν Νινευή<sup>13</sup>. Τέλος, ό Έγκλειστος, αναφέρεται στήν όπτασία του Δανιήλ<sup>14</sup> από τόν άρχάγγελο Μιχαήλ. Είναι χαρακτηριστικό τò γεγονός ότι ή συγκεκριμένη όπτασία έπαναλαμβάνεται στερεότυπα κατά τήν κλήση του Παύλου προς τή Δαμασκό *Πράξ.* 9,1-12.

Όλες οί παραπάνω αναφορές του Νεόφυτου θέλουν νά δηλώσουν τήν ένότητα τών δύο Διαθηκών και ότι οί άγγελοι Κυρίου παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στήν πορεία τών γεγονότων από τή δημιουργία του κόσμου ως τά έσχατα. Οί μαρτυρίες τής Π.Δ. για τούς άγγέλους, που ανέφερε ό Έγκλειστος, δέν ολοκληρώνονται με όσα παραδείγματα παρουσίασε: «*Ταῦτα γάρ και έτερα πλείστα ή Παλαιά Διαθήκη σαφώς κατεμήνυσε*»<sup>15</sup>. Όλα αυτά τά ανέφερε ό Άγιος Πατήρ για νά τιμήσει τούς θείους Ταξιάρχες Μιχαήλ και Γαβριήλ και τις λοιπές άσώματες δυνάμεις και νά δείξει ότι τά κατορθώματα τών άγγέλων και ή άποστολή τούς είναι νά αποστέλλονται από τόν Θεό για νά αποκαλύψουν στους άνθρώπους τò θείο θέλημά του. Νά φέρουν εις πέρας κάποια άποστολή, νά μεσολαβήσουν στον Θεό χάρι τών ανθρώπων, νά προσπατεύσουν άτομα και λαούς ή νά τιμωρουν τούς άνθρώπους και νά υπερασπίζονται τò δίκαιο τών αδυνάτων λαών, όταν οί δυνάστες υπεραίρονται και περιφρονούν προκλητικά τά άτομα, τούς λαούς και τόν ίδιο τόν Θεό.

## 2. Μαρτυρίες τής Κ.Δ. για τούς άγγέλους στήν Πανηγυρική Α΄

Ό Νεόφυτος ύποστηρίζοντας έντονα τò βιβλικό ύπόβαθρο τών άγγέλων μεταβαίνει από τά παραδείγματα τής Π.Δ. στις μαρτυρίες τής Κ.Δ. για νά παρουσιάσει: «*όσα και ή Καινή φιλαλήθως διηγείται πάλιν, οίως και όσας εύεργεσίας ό Θεός διά τών άγιων άγγέλων αυτού ήμᾶς εύηργέτησε*»<sup>16</sup>. Συνδέοντας, λοιπόν,

13. Βλ. Δ΄ Βασ. 18,13 και 19,35.

14. Πρβλ. Δαν. 10,4-21. Αναφέρει χαρακτηριστικά ό Άγιος Νεόφυτος στήν Πανηγυρική Α΄ 19,14-15: «*και είδον έγώ Δανιήλ μόνος τήν όπτασίαν, και οί άνδρες οί μετ΄ έμου ούκ είδον, άλλ΄ έκοτασις μεγάλη επέπεσεν επ΄ αυτούς και έφυγον εν φόβω*».

15. Βλ. Πανηγυρική Α΄ 19,7. σελ. 353.

16. Βλ. Πανηγυρική Α΄ 19,7. σελ. 353.

ὁ Ἅγιος τῆς Πάφου τὴν διακονία τῶν ἀγγέλων μὲ τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας, δηλ. τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ, ὅπου κυρίαρχο πρόσωπο ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς Πατὴρ, χωρὶς νὰ ἀπουσιάζει ὁ ἄσαρκος Λόγος καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, προχωρεῖ στὴν δεύτερη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας, δηλ. τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ὅπου κυρίαρχο πρόσωπο εἶναι ὁ ἔνσαρκος Λόγος, δηλ. ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅπου καὶ πάλι οἱ ἄγγελοι πρωτοστατοῦν. Συνδυάζει ὁ Νεόφυτος γεγονότα ποὺ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπου οἱ ἄγγελοι πάλιν ὡς ἀγγελιαφόροι παίζουν πρωταγωνιστικὸ ρόλο γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας καὶ τὴ διαμόρφωση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ποὺ ὀδηγοῦν στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ὡς πρώτη μαρτυρία, στὸν ἴδιο λόγο του, στὴν Πανηγυρικὴ Α΄, ὁ Ἐγκλειστος ἐπικαλεῖται τὴν περίπτωση τοῦ Ζαχαρία τοῦ πατέρα τοῦ Προδρόμου. Ἡ προαγγελία τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Νεόφυτος, βρίσκεται στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ 1, 5-25. Ὁ ἄγγελος στέκεται σὰ δεξιὰ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος καὶ ἀναγγέλλει στὸν Ζαχαρία ὅτι ἡ Ἐλισάβετ θὰ γεννήσει γιὸ καὶ νὰ τοῦ δώσει τὸ ὄνομα Ἰωάννης. Θὰ εἶναι πλήρης Πνεύματος Ἁγίου ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μάνας του, θὰ προπορευθεῖ στὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ καὶ θὰ εἶναι ὁ Πρόδρομος ποὺ θὰ προετοιμάσει τὸν λαὸ γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Κυρίου.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μαρτυρία τῆς Κ.Δ. γιὰ τὸν πρωταγωνιστικὸ ρόλο τῶν ἀγγέλων γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Προδρόμου τοῦ Κυρίου, παραθέτει ὁ Νεόφυτος ὡς δεῦτερο γεγονὸς τὴν προαγγελία τῆς γεννήσεως τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπου προηγεῖται ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Παρθένου Μαρίας, ἀπὸ τὸν ἀρχάγγελο καὶ θεῖο Ταξίαρχο Γαβριήλ. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι συνέχεια τοῦ προηγούμενου καὶ περιλαμβάνεται στὸ ἰδιαίτερο ὑλικὸ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ 1, 26-38. Τὸ περιστατικὸ τοῦ εὐαγγελισμοῦ, κατὰ τὸν Νεόφυτο, δείχνει ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ μὲ τὸν χαιρετισμὸ του, «*χαῖρε Κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σου*» (Λουκ. 1,28), ἐκφράζει τὸν θαυμασμὸ του «*ἐν τῇ ἀρρητῶ συλλήψει τῆς πανάγνου Παρθένου Μαρίας*»<sup>17</sup>. Τὸ μυστήριον αὐτὸ τῆς ἄρρητης σύλληψης τῆς

17. Βλ. Πανηγυρικὴ Α΄ 19,8. σελ 353. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἅγιος Νεόφυτος, ἐκτὸς τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, χρησιμοποιεῖ τὴν γνωστὴ Ἀπόκρυφη Γραμματεία καὶ κάνει λόγο γιὰ τὸν ρόλο τῶν ἀγγέλων, κατὰ τὸ θεῖον Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου, τὰ Εἰσόδια, τὴν Κοίμησιν καὶ τὸν Εὐαγγελισμό. Ἐξάλλου αὐτὴ εἶναι καθιερωμένη πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τόσο στὸν ἐορτολογικὸ τῆς κύκλου ὅσο καὶ στὴν Ἁγιογραφία τῆς, ἀντλεῖ πληροφορίες ἀπὸ τὰ Ἀπόκρυφα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Γιὰ ὅλο τὸν ἐορτολογικὸ κύκλον τῆς Θεοτόκου κατὰ τὸν Ἅγιο Νεόφυτο βλ. τὴ μελέτη τῆς Εὐτ. Γιούλτσι, «Ἡ Θεοτόκος στὴ θεο-

Παρθένου Μαρίας, κατά τὸν Νεόφυτο, ἀποτελεῖ ἀνερμήνευτο γεγονός γιὰ τὸν ἀρχάγγελο Γαβριὴλ καὶ τὶς λοιπὲς ἀγγελικὲς οὐράνιες δυνάμεις, μέχρι τοῦ σημείου ποὺ διέλαθε ἀκόμη καὶ τοῦ διαβόλου.

Ἀκολουθῶς ὁ Νεόφυτος περνᾷ στὸ περιστατικὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ (Λουκ. 2, 1-20), ὅπου ἐξάγει καὶ πάλι τὸν ρόλο τοῦ χοροῦ τῶν ἀγγέλων, ὁ ὁποῖος ὑμῶντας «τὸν θεῖον τόκον»<sup>18</sup> ἔψαλλεν τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» (Λουκ. 2, 14). Συνεπῶς, κατὰ τὸν Ἑγκλειστο, οἱ ἄγγελοι πρωταγωνιστοῦν στὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας καὶ ὑμνοῦν τὸν ἐνσαρκωθέντα Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ κάθοδος τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ ἐκπληρῶνει τὶς ὑποσχέσεις του στὴν Π.Δ. καὶ δημιουργεῖ νέα προοπτικὴ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὸν Νεόφυτο, συνεχίζουν τὴν καθοδήγησιν τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ διάσωσιν τοῦ νεογέννητου σωτῆρα, συμβουλευόντας τοὺς μάγους νὰ μὴν ἐπιστρέψουν στὸν Ἡρώδη (Ματθ. 2,12), ἀλλὰ νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ ἄλλο δρόμο γιὰ τὴν πατρίδα τους<sup>19</sup>. Συνεχίζοντας ὁ ἱερός Πατήρ τὶς μαρτυρίες τῆς Κ.Δ. γιὰ τοὺς ἀγγέλους, ἀναφέρει τὴν ἐντολὴν ποὺ ἔδωσαν στὸν Ἰωσήφ νὰ πάρει τὸ παιδί καὶ τὴν μητέρα του καὶ νὰ φύγει εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ, ὡστόσο, πάλιν ἄγγελος, νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ (Ματθ. 2, 13)<sup>20</sup>. Στὸ σημεῖον αὐτὸ ὀλοκληρῶνει ὁ Νεόφυτος τὶς ἀναφορὰς του γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγγέλων στὰ γεγονότα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀκολουθῶς, πολὺ συνοπτικὰ, παρουσιάζει τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγγέλων στὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας, ἀναφέροντας ἄλλα τέσσαρα περιστατικὰ ἀπὸ τὴν Κ.Δ. Τὸ πρῶτον, εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸν Ἰωάννην<sup>21</sup>, ὅπου ὀλοκληρώνοντας ὁ Ἰησοῦς τὴν κλήσιν τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ναθαναὴλ, τοὺς βεβαιώνει ὅτι σύντομα θὰ ἀνοίξῃ ὁ οὐρανὸς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ θὰ ἀνεβοκατεβαίνουν στὸ θρόνον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ χριστολογικὸς αὐτὸς τίτλος «Υἱὸς ἀνθρώπου»

λογία τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἑγκλειστοῦ», στὰ *Πρακτικὰ Α' Διεθνοῦς Συνεδρίου*, Ὁπ. παρ., σελ. 297-310.

18. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,8. σελ. 353.

19. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,8. σελ. 353-354· «καὶ ἄρτι μὲν ἄγγελος ἐπιστὰς πρὸς Ἡρώδη μὴ ἀνακάμπτειν, ἀλλὰ δι' ἑτέρας ἀναχωρήσαι ὁδοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν τοὺς μάγους προετρέπετο».

20. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,8. σελ. 354.

21. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,9-11. σελ. 354. πρβλ. Ἰω. 1,52· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεωγῆτα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου».

που» χρησιμοποιείται στην Κ.Δ. από τον ίδιο τον Ίησοῦ για να δηλώσει την ταπείνωσή του στην επίγεια ζωή, τὸ πάθος καὶ τὴν μελλοντικὴ ἔνδοξη Δευτέρα παρουσία του. Ὅποτε εὐστοχα ὁ Νεόφυτος προχωρεῖ στὸν ἴδιο λόγο του στοὺς ταξιαρχεὺς Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀσώματους ἀγγέλους, στὴν ἐπόμενη μαρτυρία τῆς Κ.Δ. ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὸν τρόπο πὸν θὰ κρίνει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου τὸν κόσμον καὶ τὴν καθολικὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγγέλων γύρω ἀπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ βασιλικὸ θρόνον τοῦ κριτῆ Κυρίου.

Αὐτὸ πὸν θέλει ὁ Ἑγκλειστος νὰ τονίσει εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι θὰ εἶναι οἱ κύριοι καὶ ἀποκλειστικοὶ συνοδοὶ τοῦ Ίησοῦ κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία του. Αὐτὴ ἡ σκηνὴ στηρίζεται στὸ πρῶτο ὄραμα τοῦ Δανιήλ<sup>22</sup>, ὁ ὁποῖος εἶδε μέσα στὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ νὰ ἔρχεται κάποιος πὸν ἔμοιαζε μὲ ἄνθρωπο, ἔφθασε μέχρι τὸν Θεὸ καὶ τοῦ δόθηκε ἐξουσία καὶ δόξα καὶ βασιλεία, ὥστε ὅλοι οἱ λαοί, κάθε ἐθνικότητος καὶ γλώσσας νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Πρόκειται γιὰ αἰώνια καὶ ἀτελείωτη ἐξουσία καὶ τὸ βασίλειό του δὲν θὰ καταστραφῆ ποτέ.

Αὐτὸ τὸ σκηνικὸ θέλει ὁ Ἑγκλειστος νὰ τὸ διαδέχεται μιὰ ἄλλη μαρτυρία τῆς Κ.Δ., στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου<sup>23</sup>, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἔνδοξος κριτὴς θὰ ἀποστείλει τοὺς ἀγγέλους του νὰ σαλπίσουν δυνατὰ καὶ νὰ συνάξουν τοὺς ἐκλεκτοὺς του ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τοῦ κόσμου ὡς τὸ ἄλλο. Ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι ὁ Νεόφυτος θέλει νὰ δώσει στὸν Πανηγυρικὸ του λόγο γιὰ τοὺς ἀγγέλους ὄχι μόνο πανηγυρικὸ χαρακτηρισμό, ἀλλὰ νὰ τονίσει τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα πὸν τοὺς ἀνατίθενται καὶ θὰ συνεχίσουν νὰ ἔχουν ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, τὴ Δευτέρα Παρουσία. Ὅχι μόνο τὸ ἱστορικό, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταϊστορικὸ καὶ ἐσχατολογικὸ τοπίο εἶναι πλημμυρισμένο ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν ἀγγέλων, γι' αὐτὸ θέλει ὁ Ἑγκλειστος νὰ ὑπογραμμίσει τὴν ἀνάγκη νὰ ἀπονέμεται τιμὴ καὶ δόξα στοὺς ἀγγέλους ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη τῆς προστασίας καὶ τῆς βοήθειάς τους<sup>24</sup>.

22. Δαν. 7,13-14· «Ἐθεώρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἤρχετο, καὶ ὡς παλαιὸς ἡμερῶν παρῆν, καὶ οἱ παρεστηκότες παρῆσαν αὐτῷ. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία, καὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς κατὰ γένη καὶ πάσα δόξα αὐτῷ λατρεύουσα· καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ μὴ ἀρθῆ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ, ἥτις οὐ μὴ φθαρῆ»

23. Ματθ. 24,31· «καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν».

24. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,9. σελ. 354. Οἱ ἀναφορὲς τοῦ Ἑγκλειστοῦ στηρίζονται ἀποκλει-



Ἀποκορύφωμα τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Νεοφύτου στοὺς ἀγγέλους εἶναι ἡ παράθεση, «*τοῦ θείου Ματθαίου*», 28, 1-7, τῶν γεγονότων τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἐκεῖ, κατὰ τὸν ἱερό Πατέρα, οἱ ἄγγελοι παίζουν πρωταγωνιστικὸ ρόλο. Μετὰ τὸ Σάββατο, δηλ. τὴν Κυριακὴ, ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἤρθαν στὸν τάφο τοῦ Ἰησοῦ. Τὸν μεγάλο σεισμὸ ἀκολούθησε ἡ παρουσία ἑνὸς ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἤρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπεκύλισε τὴν πέτρα τῆς εἰσόδου τοῦ μνημείου καὶ καθόταν ἐκεῖ. Ἡ ὄψη του ἦταν σὰν τὴν ἀστραπὴ καὶ τὰ ροῦχα του ὀλόλευκα σὰν τὸ χιόνι. Μετὰ τὸν τρόμο τῶν φρουρῶν τοῦ τάφου, ὁ φωτεινὸς ἄγγελος ἀνήγγειλε στὶς γυναῖκες τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς ἔδειξε τὸν κενὸ τάφο, καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ ἀναγγείλουν καὶ στοὺς μαθητὲς τὸ γεγονὸς τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅτι θὰ τοὺς περιμένει στὴ Γαλιλαία. Ὁ Νεόφυτος, σχολιάζοντας τὸ γεγονὸς, σημειώνει ὅτι ἡ πίστη τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας, ἦταν θερμὴ καὶ ἔβλεπε μὲ διαφορετικὸ μάτι τὰ γεγονότα. Γι' αὐτὸ τὴν ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ δεῖ πρώτη τὸ κενὸ μνημεῖο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, καὶ σημειώνει: «*Διαφόρως γὰρ ἡ γυνὴ αὐτὴ πρὸς τὸν θεῖον παραβαλοῦσα τάφον διαφόρως καὶ τοὺς ἀγγέλους κατόπτευε*»<sup>25</sup>. Καὶ συνεχίζει ὁ Ἑγκλείστος: «*Ταῦτα αἱ γυναῖκες παρὰ θείου ἀγγέλου ἀκούσασαι καὶ ἰδοῦσαι ὃν κατέπεσον, ἀλλ' ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, ὡς ἐξηγεῖται Ματθαῖος*»<sup>26</sup>.

Ὁ Νεόφυτος προχωρᾷ καὶ στὴν τρίτη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας<sup>27</sup>, τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ τρίτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτὴ ἡ περίοδος εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴ δράση

στικά καὶ μόνο σὲ βιβλικὲς διηγήσεις, κυρίως καινοδιαθηκικά γεγονότα ἀπὸ τὸν Ἰω. 1,52 πρβλ. Γεν. 28,12, τὸν Ματθ. 25,31,24,31 καὶ Ματθ. 9,6. πρβλ. Δαν. 7,13.

25. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,10. σελ. 354.

26. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,27. σελ. 361. Οἱ ἀναφορὲς τοῦ Ἑγκλείστου καὶ πάλι στηρίζονται στὶς Καινοδιαθηκικὲς ἀναφορὲς γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ ποὺ περιγράφεται στὴ διήγηση, Ματθ. 28,1-10 καὶ στὶς παράλληλές της, Μάρκ. 16,1-7 καὶ Λουκ. 24,1-8.

27. Αναλυτικὰ γιὰ τὶς τρεῖς φάσεις τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας βλ. H. CONZELMANN, *The Theology of Saint Luke*, London 1960, σελ. 137 ἔξ. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ πρώτη φάση τῆς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ καὶ φθάνει ὡς τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Κυρίαρχη προσωπικότητα τῆς περιόδου αὐτῆς, ποὺ χαρακτηρίζεται καὶ ὡς ἐποχὴ τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι ὁ Θεὸς Πατὴρ. Ἡ δευτέρα περίοδος ἐστιάζεται στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ κυρίαρχο πρόσωπο νὰ δρᾷ στὴν ἱστορία, τὸν ἱστορικὸ Ἰησοῦ. Ἡ τρίτη περίοδος εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς ἱστορικῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὰ ἔσχατα, μὲ κυρίαρχο πρόσωπο νὰ δρᾷ στὴν ἱστορία ὡς τὸ τέλος της, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

τῶν ἀγγέλων, οἱ ὅποιοι συμβάλλουν καθοριστικά στή διάδοση τοῦ εὐαγγελίου στὰ ἔθνη, ἐνισχύοντας τοὺς ἀποστόλους καὶ ἱεραποστόλους νὰ μεταφέρουν τὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πράξ. 1,8). Ὡς τέτοιο παράδειγμα βοήθειας τῶν ἀποστόλων παραθέτει ὁ Νεόφυτος τὴν φυλάκιση τοῦ Πέτρου (Πράξ. 12, 1-5) καὶ τὴν θαυμαστὴ ἀποφυλάκισή του μὲ τὴν παρέμβαση ἀγγέλου (Πράξ. 12, 6-19). Ἡ παρουσία τοῦ ἀγγέλου στὸ κελὶ τοῦ Πέτρου συνοδεύτηκε ἀπὸ φῶς καὶ οἱ ὀδηγίες τοῦ ἀγγέλου τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακή, καὶ τὸν λύτρωσε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἡρώδη. Τότε ὁ Ἀπόστολος συνειδητοποίησε πὼς ὁ Κύριος ἔστειλε τὸν ἀγγέλό του καὶ τὸν γλίτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν νὰ πάθει. Εἶναι ιδιαίτερα ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νεόφυτος δὲν ἀναφέρει τὰ παραπάνω γεγονότα στηριζόμενος σὲ στοχασμὸ δικό του, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μαρτυρίες πού στηρίζονται στὴν ἴδια τὴν Ἁγία Γραφή καὶ συγκεκριμένα στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Σημειώνει: «Καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἔστιν ἐμὸς στοχασμός, ἀλλὰ τῆς θείας ἀκούω Γραφῆς λεγούσης»<sup>28</sup>.

Στηριζόμενος ὁ ἐγκλειστος στὴν Ἁγία Γραφή συνεχίζει τὶς ἀναφορές του στοὺς ἀγγέλους ὑπογραμμίζοντας ὅτι «οἱ θεῖοι λειτουργοί»<sup>29</sup>, ὅπως ἀποκαλεῖ τοὺς ἀγγέλους, εἶναι οἱ φύλακες τῶν ἀνθρώπων. Αὐτοὶ εἶναι οἱ μεσίτες ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι μεταφέρουν τὶς εὐχάριστες ἀγγελίες τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς δίκαιους ἄνδρες, ἐνῶ παράλληλα ἀνεβάζουν στὸν οὐρανὸ τὶς ψυχὰς τῶν δικαίων, ὡς δῶρα στὸν παντοκράτορα Θεό<sup>30</sup>. Στὴ συνέχεια, ἔχει ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, ὁ ὁποῖος ταυτίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων μὲ τὸν πληθυσμὸ τῶν ἀνθρώπων στὴ γῆ: «Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ ὅτι ὅσα εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων τὰ πλήθη ἐπὶ τῆς γῆς, τοσαῦτα εἰσὶ καὶ τῶν ἀγγέλων τὰ στίφη ἐν οὐρανῷ. Καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἔστιν ἐμὸς στοχασμός, ἀλλὰ τῆς θείας ἀκούω Γραφῆς λεγούσης νῦν μὲν ὅτι «χίλια χιλιάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ». Θεωρῶ πρωτότυπη τὴν ἀναφορὰ τοῦ Νεοφύτου γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ ιδιαίτερα τὴν συ-

28. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,37. σελ. 364.

29. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,35. σελ. 364.

30. Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ ὁ Ἅγιος, στὴν Πανηγυρικὴ Α' 19,36: «Οὗτοι γὰρ μεσίται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πεφύκασι καὶ ἀγαθὰς πρὸς Θεοῦ ἀνδράσι δικαίοις οὐρανόθεν πρὸς γῆν φαιδρῶς διαπορθμεύουσι, καὶ γῆθεν πάλιν πρὸς οὐρανὸν ψυχὰς δικαίων ὡς ὑπέρτατα δῶρα τῶν πρὸς Θεὸ ἀγλαηφόρως εἰσάγουσι. "Πάντες" γὰρ, φησὶν, «οἱ κύκλω αὐτοῦ» ἄγγελοι "οἰσονται δῶρα" δικαίων ψυχὰς». Τὸ τέλος τῆς ἀναφορᾶς του στηρίζεται στὸν Ψαλμ. 75,12.

μπληρωματική μαρτυρία του ότι είναι περισσότερα τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων τοῦ ποσοῦ πού ἀνέφερε. Ἐπειδή, ὅμως εἶναι ἀναρίθμητα τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων ἐκφράζονται μὲ συμβολικὴ γλῶσσα: «εἰκὸς γὰρ καὶ πλείονα εἶναι τὰ θεῖα στρατεύματα τοῦ ρηθέντος ποσοῦ, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς οἶμαι, οὐκ ἔστι τῶν “χιλίων χιλιάδων” καὶ τῶν “μυρίων μυριάδων” ἐπέκεινα ψῆφος, μέχρι τούτων ἐξείπε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγέλων, νῦν δὲ ὅτι “ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν”»<sup>31</sup>.

Συνεχίζοντας ὁ Ἑγκλειστος τὸν ὕμνο του στοὺς ἀγγέλους στηρίζεται στὴν ἀναφορὰ τοῦ Ματθαίου γιὰ νὰ ὑπογραμμίσαι στοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴν περιφρονήσουν κανένα ἀπὸ τοὺς ἄσημους καὶ μικροὺς τοῦ κόσμου, γιὰτί οἱ ἄγγελοι τοὺς στὸν οὐρανὸ βλέπουν συνεχῶς τὸ πρόσωπο τοῦ οὐράνιου Πατέρα. Ἐρμηνεύοντας ὁ Ἅγιος Νεόφυτος τὸ πιὸ πάνω βιβλικὸ χωρίο, τονίζει τὸ πέλαγος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔβαλε τοὺς ἀγγέλους φύλακες ὄχι μόνο γιὰ τοὺς σπουδαίους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀσήμαντους, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ ἀρετῆς.

Εὐστοχα ὁ Ἑγκλειστος τῆς Πάφου ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεὸς γνώριζε πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου τὸν κίνδυνο τῆς πτώσεώς του, ἀπὸ τοὺς ἐκπεσόντες ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τὸν ἐξαπάτησαν τὸν ὁδήγησαν ἐκτὸς τοῦ παραδείσου ἀπὸ μιὰ τρυφή, ἄφθαρτη καὶ ἀνώδυνη ζωὴ, σὲ πολυώδυνον βίον καὶ φθορά, ἐξαιτίας τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων<sup>32</sup>. Γνωρίζοντας αὐτὰ τὰ δεδομένα, ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ θεῖα στρατεύματα τῶν ἀγγέλων, ὥστε νὰ ὕμνουν τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ παράλληλα νὰ προστατεύουν ὡς πιστοὶ φύλακες μικροὺς καὶ μεγάλους<sup>34</sup>. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ ἄποψη τοῦ Νεοφύτου ὅτι τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, ὅπως τὰ ἀριθμεῖ: θρόνοι, χερουβείμ, σεραφεείμ, κυριότητες,

31. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,37. σελ. 364.

32. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,38. σελ. 364-365. «Εἶδες φιλανθρωπίας πέλαγος ἀνεξάντητον; Εἶδες κηδεμονίαν Θεοῦ πᾶσαν ἔννοιαν ὑπερβαίνουσα; Εἶδες πῶς ἀγγέλους ἔθετο φύλακας οὐ μόνον τοῖς μείζουσιν ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς μικροῖς, εἴτε τῇ ἡλικίᾳ εἴτε τῇ ἀρετῇ;». πρβλ. Ματθ. 18,10. «Ὅρατε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς».

33. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,39. σελ. 365. «Καὶ ἄλιν πρὸ τοῦ ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον οἶδε σαφῶς ὅτι διὰ φθόνον μέλλει τῶν ριφέντων ἀγγέλων ἀπατηθῆναι δεινῶς καὶ ἐξωσθῆναι τοῦ παραδείσου ἐκείνου τῆς ἀκηράτου τρυφῆς καὶ ἐξ ἀφθάρτου καὶ ἀνωδύνου ζωῆς εἰς πολυώδυνον βίον καὶ φθορὰν ἀμειφθῆναι καὶ πολλὴν ἐκ διαβόλου καὶ δαιμόνων τὴν κάκωσιν ὑποστῆναι».

34. Βλ. Πανηγυρικὴ Α' 19,39. σελ. 365. «δι' ἣν αἰτίαν, ὡς οἶμαι, παρήγαγε καὶ τὰ ἀάμπολα ταῦτα καὶ θεῖα στρατεύματα, ἵνα καὶ τῆς θείας εὐεργεσίας ὕμνοφοδοὶ ἀπολαύσωσι καὶ ἐνὶ ἐκάστω ἀνθρώπῳ πιστῷ μικρῷ καὶ μεγάλῳ ἄγγελον τάξειε φύλακα».

δυνάμεις, ἐξουσίες καὶ ἀρχές, τὰ τοποθέτησε πιὸ κάτω ἀπὸ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ ἀγγέλους<sup>35</sup>. Ὡστόσο δημιούργησε τοὺς ἀγγέλους πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ εἶναι φύλακες, βοηθοὶ καὶ παρηγορητές τους<sup>36</sup>.

Μετὰ ἀπὸ ὅλες τὶς παραπάνω ἀναφορὲς ὁ Νεόφυτος κατακλείει τὰ ἐπιχειρήματά του μὲ ἓνα εἶδος συμπερασμάτων, τονίζοντας ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι «θεοκέλευστοι φύλακες» τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι μεταφέρουν ἀγαθὲς ἀγγελίες ἀπὸ τὸν Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ οἱ φιλόανθρωποι ἀγάλονται ὅταν μετανοοῦν καὶ ὁδηγοῦνται στὴ σωτηρία: «Ἐπειδὴ γὰρ ὁ λόγος προοιμίασατο ὅτι καὶ φύλακες ἡμῶν θεοκέλευστοι πεφύκασιν οἱ ἄγγελοι καὶ ἀγαθὰς ἀγγελίας πρὸς Θεοῦ ἡμῖν διαπορθμεύουσι καὶ ἐπὶ τῇ ἡμῶν μετανοίᾳ καὶ σωτηρίᾳ ὡς φιλόανθρωποι ἐπαγάλονται, ἠθέλησε δεῖξαι ἀπὸ τε τῶν παλαιῶν καὶ καινῶν ἱστοριῶν ὅτι οὐ ψιλὸς ἀπλῶς ἐστὶ στοχασμὸς τὸ λεγόμενον, ἀλλ' οὕτως ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ὡς εἴρηται, καίτοι γε τὰς πλείστας παρέδρομεν»<sup>37</sup>.

### 3. Μαρτυρίες τῆς Ἑξαήμερου τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου γιὰ τοὺς ἀγγέλους

Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος στὸ ἔργο του *Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν*<sup>38</sup>, στὸν πρῶτο λόγο του<sup>39</sup>, θέτει τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἑξοικονομία τῆς Γένεσης δὲν ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς ἀρχισε τὴ δημιουργία τοῦ πρῶτου ἀπὸ τὴν πρωτόκτιστη δύναμη καὶ «ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων, ἀλλ' ἐκ τῶν παχυτέρων κτισμά-

35. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,39. σελ. 365· «διὸ καὶ ταγματῶν ἀπάντων, ἡγουν τῶν θρόνων, τῶν χειροβείμ, τῶν σεραφεῖμ, τῶν κυριοτήτων, τῶν δυνάμεων, τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν ἀρχῶν, εὐστῆσαι κατωτέρω τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἀγγέλων, τὰ σίφη δηλονότι, ἵνα ἡμῖν προσπελάξωσι καὶ ἐκ κινδύνων πολλῶν διασώξωσι καὶ διαβολικῆς καὶ δαιμονικῆς ἐπηρείας ἡμᾶς ἐξαρπάξωσι, ὥστε οὐκ ἂν τίς ἀμάρτοι εἰπὼν ὅτι καὶ τοὺς ἀγγέλους δι' ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεός».

36. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,40. σελ. 366· «καὶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι οὐκ ἂν τῆς ἀμάρτοι εἰπὼν ὅτι καὶ τοὺς ἀγγέλους πρὸ ἡμῶν ἐποίησε δι' ἡμᾶς, ὥστε μετὰ τῶν μυρίων αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν καὶ τῆς τούτων φυλακῆς καὶ ἐπικουρίας καὶ παρακλήσεις ἐπαπολαύομεν».

37. *Πανηγυρικὴ Α'* 19,12. σελ. 355.

38. Βλ. ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν*, Ἐκδίδει Θεοχ. Ε. Δετοράκης, Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, *Συγγράμματα*, Τόμ. Δ', Ἔκδ. Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2001, σελ. 45 κ.ἐξ. πρβλ. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, ὁμίλ. Α' 5, PG 29.

39. Βλ. *Λόγος πρῶτος εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν*, *Περὶ τῆς ἀγγέλων πρωτοκτισίας καὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ*, σελ. 49 κ.ἐξ.

των, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἄρχεται τὴν ἀφήγησιν;»<sup>40</sup>. Ὁ Ἅγιος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Γένεση ἀναφέρεται στὴ δημιουργία τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καὶ κατόπιν τοῦ πνευματικοῦ, γιὰ δύο βασικούς λόγους: α) ὁμιλεῖ στοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν γιὰ τὴν αὐτὴ κτίση, γι' αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὑλικὴ δημιουργία, καὶ β) ἡ κατασκευὴ τῶν αὐτῶν ἀγγέλων ἦταν παλαιότερη. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Νεόφυτος, «κατὰ πολὺ πρεσβυτέραν τῆς ὁρατῆς κτίσεως τὴν τῶν αὐτῶν ἀγγέλων πληθὺν ἔκτισε Θεός»<sup>41</sup>.

Τὴν ἀποψή του αὐτὴ ὁ Ἅγιος στηρίζει τόσο στὸν Μέγα Βασίλειο, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὴν δημιουργία τῶν ἀγγέλων «πρεσβυτέραν κτίσιν» ὅσο καὶ στὸν ἀγαπημένο του Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι οἱ ἄγγελοι δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ προηγηθεῖ ἡ κτίση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἐγκλειστος τῆς Πάφου ὁμιλεῖ: «περὶ τῆς ἀρχαιοκτίστου φάλαγγος τῶν θείων ἀσωμάτων»<sup>42</sup>, τονίζοντας στὴ συνέχεια ὅτι πρῶτα ἔκανε ὁ δημιουργὸς Θεὸς τὶς φάλαγγες τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἀργότερα, κατὰ τὴν διήγηση τῆς Γενέσεως, τὴν πρώτη ἡμέρα παρήγαγε τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ὑπόλοιπα κτίσματα<sup>43</sup>.

Ὡς ἀπόδειξη τοῦ ἐπιχειρήματός του ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ἐπικαλεῖται τὸν Ἰωβ<sup>44</sup> γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι οἱ φωστῆρες ἔγιναν τὴν τετάρτη ἡμέρα τῆς δημιουργίας, ὅποτε προηγήθηκαν οἱ ἄγγελοι καὶ ἐκφράζοντας τὸν θαυμασμό τους ὕμνησαν τὸν Θεό: «Ὅτε», φησὶν, «ἐγενήθη ἄστρα», ἤγουν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ «ἤνεσαν μὲ φωνὴ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου καὶ ὕμνησαν»<sup>45</sup>. Εἶναι ὡστόσο χαρκτηριστικὴ ἡ σύνδεση ποὺ κάνει ὁ Νεόφυτος τοῦ «ἐν ἀρχῇ» τῆς Γενέσεως καὶ τοῦ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν» τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννη 1, 1-2, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ δημιουργία τῶν ἀγγέλων καὶ ὀλόκληρης τῆς δημιουργίας εἶναι ἔργο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, πρὶν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ: «Εἶδες» τονίζει ὁ Ἐγκλειστος, «πῶς ἐκηρύττετο μὲν ἡ ἄκτιστος Τριάς καὶ πρὸ Χριστοῦ παρουσίας;»<sup>46</sup>.

40. Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν 1,2. σελ. 49.

41. Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν 1,2. σελ. 50.

42. Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν 1,4. σελ. 50.

43. Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν Ἑξαήμερον Γένεσιν 2,2. σελ. 56· «ὅτι προγενέστερον τὰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων ὁ κτίστης παρήγαγε φάλαγγας, μεταγενέστερον δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τὸν πρῶτον παρήγαγε οὐρανόν».

44. Ἰωβ 38,7· «ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα, ἤνεσάν με φωνὴ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου».

45. Πανηγυρικὴ Α' 8,29. σελ.194.

46. Πανηγυρικὴ Α' 8,33. σελ. 196.

Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν Νεόφυτο εἶναι «κτίστης μυριάδων ἀγγέλων ἀσωμάτων»<sup>47</sup> καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων ἔχουν ὁ καθένας τὸ δικό του ὄνομα καὶ μνημονεύει χαρακτηριστικὰ τὰ ὀνόματα τεσσάρων ἀγγέλων, παρμένα ἀπὸ τὴν Ἀπόκρυφη Γραμματεία· «Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραγουήλ καὶ Ραφαήλ»<sup>48</sup>. Ἀναφερόμενος στὴ συνέχεια ὁ Νεόφυτος στὴν πώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὸν παράδεισο κάνει λόγο γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ θεοτάτου κήπου καὶ τὴν παρουσία στὴν εἴσοδό του τῶν Χερουβὶμ μὲ φλογίνη ρομφαία<sup>49</sup>.

Εὐστοχὴ εἶναι καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ Ἐγκλειστοῦ ὅτι ἐνῶ οἱ ἄγγελοι εἶναι ἀσώματοι βλέπονται ἐνσώματα. Χωρὶς ὅμως νὰ κατανοοῦμε τὴν φύση τῶν ἀγγέλων, ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι δὲν κατανοοῦν τὴν φύση τοῦ Θεοῦ<sup>50</sup>. Ἐπίσης ἡ παρατήρησή του γιὰ τοὺς πεπτωκότες ἀγγέλους ὅτι ἐξέπεσαν ἀπὸ κενοδοξία<sup>51</sup> καὶ πόθο γιὰ ἰσοθεΐα ὑπερβαίνει κάθε μορφὴ ἠθικισμοῦ<sup>52</sup>. Ὡστόσο ὁ Νεόφυτος ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τῶν θείων ἀγγέλων προνοεῖ ὥστε νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε διαβολικὴ ἐπήρεια, βαρβαρικὴ ἐπιδρομὴ καὶ μυρίους ἄλλους κινδύνους. Μόνο στὴν περίπτωση ποὺ ἁμαρτήσουν οἱ ἄνθρωποι, οἱ φύλακες ἀγγελοὶ τοὺς ἀπομακρύνονται, ὅποτε ἀναπτύσσονται οἱ πειρασμοὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων<sup>53</sup>. Ὅμως ὅταν οἱ ἄνθρωποι φθάσουν στὴν ἀγιότητα, τονίζει ὁ Ἐγκλει-

47. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον, 5,4. σελ. 77.

48. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον, 4,2. σελ. 71.

49. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 8,5.σελ. 95· «ὁ θεϊότατος κήπος ἐκεῖνος ἐν ἀσφαλείᾳ ὅτι πολλὴ κατακλείεται, ὥστε τὰ Χερουβὶμ καὶ ἡ φλογίνη ρομφαία τὴν ἐκεῖνου εἴσοδον παραφυλάττειν ἐπέστησαν».

50. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 14,4. σελ. 131· «Καὶ ὡσπερ ἀσώματοι ὄντες ἐνσώμοι καθωρῶντο, οὕτω καὶ ἡ τροφή ἢ ὀρωμένη σωματικὴ, νεύσει θεία εἰς πνευματικὴν μετεβάλλετο». Βλ. καὶ Πανηγυρικὴ Α, 8,39.41. σελ. 199.

51. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον, 8,6. σελ. 96· «Περί τε τῶν πεπτωκῶτων ἀγγέλων, περὶ τε τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου, οἵτινες οὐ διὰ πορνείαν, ἀλλὰ διὰ κενοδοξίαν πεπτώκασι».

52. Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἑξαήμερον 9,9. σελ. 103· «Οὔτε γὰρ οἱ πεπτωκότες ἄγγελοι οὔτε ὁ Ἀδάμ οὔτε ὁ Κάϊν διὰ γυναικὸς πορνείαν ἐξέπεσον, ἀλλὰ πωρωνοίας πορνεία ἰσοθεΐαν φενακισθέντες». Πρβλ. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, Βίβλος τῶν Κατηγήσεων, 17,5-6. σελ. 280-281.

53. Πανηγυρικὴ Α' 19-22. σελ. 359 «Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅσην διὰ τῶν θείων ἀγγέλων ποιεῖται πρόνοιαν ὁ Θεὸς τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, ὅτι καὶ διαβολικῆς ἐπηρείας καὶ βαρβάρων ἐπιδρομῆς καὶ μυρίων ἄλλων κινδύνων δι' αὐτῶν ἀπαλλάτων ἡμᾶς ὡς φιλάνθρωπος, εἰ μὴ ποὺ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν οἱ φύλακες ἡμῶν ἀγγελοὶ ἀφ' ἡμῶν μακρυνθῶσι καὶ τοῖς ἀοράτοις καὶ ὀρατοῖς, οἴμοι, βαρβάροις προδοθῶμεν δικαίως».

στος, γίνονται ἐφάμιλλοι καὶ ἰσοστάσιοι τῶν ἀγγέλων<sup>54</sup>, ἐνῶ οἱ ἄγγελοι ἐκφράζουσι τὸν θαυμασμό τους γι' αὐτούς σπὸν οὐρανό<sup>55</sup>.

#### 4. Μαρτυρίες τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου γιὰ τοὺς ἀγγέλους

Ὁ Νεόφυτος ἐπεκτείνει τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα στοὺς μοναχοὺς, γιὰ νὰ μιμοῦνται τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία<sup>56</sup>. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἐγκλειστος πρωτοτυπεῖ στὴν ἐρμηγεία του ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι ἀρχικὰ οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων ἦταν δέκα, συμπεριλαμβάνοντας σὲ ἰδιαίτερο τάγμα ἐκείνους ποὺ μετὰ τὴν πτώση τους μεταμορφώθηκαν σὲ δαίμονες. Στὴ συνέχεια ἀποκαλεῖ τοὺς μοναχοὺς δέκατο οὐράνιο τάγμα: «Ἦκουσας γὰρ ὅτι τὸ δέκατον τάγμα τῶν ἄλλων ἀγγέλων ἐκ τῶν ἐνύλων ἀνθρώπων χάριτι θείᾳ ἱκανωθήσεται. Διὸ καὶ οὐ ρυπαροὺς καὶ ζοφώδεις, ἀλλ' ἰσαγγέλους καὶ καθαροὺς ἢ εἶναι τοὺς τοιοῦτους ἢ διὰ μετανοίας γενέσθαι προσήκει, ἐπεὶ καὶ μετὰ ἀγγέλων χορεύειν ἐτάχθησαν ὡς ἰσάγγελοι»<sup>57</sup>. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἰσάγγελης πολιτείας κατὰ τὸν Ἅγιο Νεόφυτο εἶναι: ἡ παρθενία, ἡ σωφροσύνη, ὁ ἁγιασμός, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ἡ ὑπακοή, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ νηστεία, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ψαλμωδία, ἡ προσευχή, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, μὲ σκοπὸ «ὡς ἔνσαρκοι ἄγγελοι, ἵνα τοῦ ρηθέντος ἐκείνου τάγματος τοῦ δεκάτου τῆς χορείας καὶ τῆς συστάσεως μὴ ἀποτύχωμεν»<sup>58</sup>.

54. Πανηγυρική Α' 20,45. σελ. 387.

55. Πανηγυρική Α' 20,44. σελ. 387.

56. ΑΠΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα, Βίβλος τῶν Κατηχήσεων*, Τόμ. Β', Ἐκδίδει Β.Κ. Κατσαρός, Ἔκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1998, *Κατήχηση* 10,4. σελ.247. «Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀγγελικὸν τὸ σχῆμα ἡμῶν ἐπικέκληται, ἵνα πάντως τὸ κατὰ δύναμιν τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν μιμώμεθα καὶ μὴ ξενίξῃ ὑμᾶς τὸ καὶ ἀγγέλους μιμῆσθαι ἀκούοντας ... Ἀγγελικὸ γὰρ τὸ σχῆμα καὶ ἀγγελικῶς χρῆ ἀναστρέφεισθαι, μήπως τοῦτο ρυπώσωμεν καὶ οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελῆσει οὐδὲν τὸ μέγα τοῦτο ἐπάγγελμα, ὡσπερ καὶ δαίμονας ἀμαρτήσαντας πρὸ τοῦ δαίμονας εἶναι οὐκ ὠφέλῃσε τούτους ὅτι ἄγγελοι καὶ ἦσαν καὶ ἐλέγοντο».

57. *Βίβλος τῶν Κατηχήσεων*, 33,2. σελ. 346.

58. *Βίβλος τῶν Κατηχήσεων*, 33,2. σελ. 347. πρβλ. σχετικὰ ΠΑΝ. ΑΡ. ΥΦΑΝΤΗΣ, «Ὁ ἁγιασμός ὡς ἀγγελοποίηση. Μία κριτικὴ προσέγγιση τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλειστοῦ», σὸ βιβλίον *Τὸ μελάνι καὶ τὸ αἷμα. Πατρολογικὲς καὶ Ἀγιολογικὲς προσεγγίσεις*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 224-247.

Ἐναφορὰ γιὰ τὶς τάξεις τῶν ἀγγέλων κάνει ὁ Νεόφυτος καὶ στὸ ἐρμηνευτικὸ ἔργο του *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*<sup>59</sup>. Μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὑπάρχει χιλίων χιλιάδων καὶ μυρίων μυριάδων ἀγλαϊφόρο πληθὸς ἀγγέλων ποὺ διακρίνονται: σὲ ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους καὶ ἀρχές, ἐξουσίες, δυνάμεις καὶ κυριότητες, Σεραφεῖμ, Χερουβὶμ καὶ θρόνοι. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγγελικὰ τάγματα βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν θρόνο τοῦ δημιουργοῦ καὶ ψάλλουν τρισάγια ὑμνωδία<sup>60</sup>.

Ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων, ὁ Νεόφυτος ὁμιλεῖ στὸ ἴδιο ἔργο του, *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, ὅπου ἐρμηνεύει τὸν ὕμνο τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὸ Α΄ Κορ. 13, 1-8. Ἡ γλῶσσα τῶν ἀγγέλων, κατὰ τὸν Ἑγκλειστο, ταυτίζεται μὲ ἔργα ἀγάπης ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς<sup>61</sup>.

Μία βασικὴ ἀποστολὴ τῶν ἀγγέλων, κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ποὺ στηρίζεται στὴν περιγραφή τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου, ὅπως περιγράφεται στὸν Ματθαῖο<sup>62</sup>, εἶναι ἡ συγκέντρωση τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τῆς γῆς. Οἱ ἄγγελοι θὰ διατρέξουν ὀλόκληρη τὴν ὑφήλιο γιὰ νὰ συναΐξουν ὅλους τοὺς ἐκλεκτοὺς στὴ βασιλεία του: «Ὅτε τὰ τῶν ἀγγέλων στρατεύματα διατρέχουσι τὴν ὑφήλιον ἅπασαν καὶ τοὺς σοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων περισυνάγουσι, μὴ μοῦ ἐπιλάβῃ διὰ τὰ ἔργα τὰ ληστροικὰ»<sup>63</sup>. Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος, στηριζόμενος στὰ σχετικὰ κείμενα τῶν Συνοπτικῶν<sup>64</sup> τονίζει ὅτι ὁ ρόλος τῶν ἀγγέλων θὰ εἶναι καθοριστικὸς καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Αὐτοὶ θὰ συναγάγουν τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἀκολουθήσουν τὸν δρόμο τῆς καταστροφῆς καὶ θὰ ὀδηγηθοῦν στὸν τόπο τῆς κολάσεως, τὸν ἠτοιμασμένο ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του<sup>65</sup>. Τέλος ὁ Νεόφυτος τονίζει ὅτι οἱ ἄγγελοι ὀδηγοῦν τὴν

59. Βλ. ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ, *Συγγράμματα, Δέκα λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, Τόμ. Α΄, Ἐκδίδει Ι.Ε. Στεφανῆς, Ἐκδοσις Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996, σ.σ. 3-212.

60. Βλ. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, 2,2. σελ. 36-37· «τὴν χιλίων χιλιάδων καὶ μυρίων μυριάδων ἀγλαϊφόρον πληθύν, δηλαδὴ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν δυνάμεων ἅμα τῶν κυριοτήτων, τῶν Σεραφεῖμ, τῶν Χερουβείμ καὶ τῶν θείων θρόνων ἐκείνων τὴν τρισάγιον ὑμνωδίαν, τῆς ἀγαλλιάσεως τὴν φωνήν» πρβλ. καὶ Πανηγυρικὴ Α΄ 19,39. σελ. 365.

61. Βλ. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, 3,25-27. σελ. 48-49.

62. Ματθ. 24,31· «Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν».

63. Βλ. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, 4,36. σελ. 62 πρβλ. καὶ 8,54. σελ. 147.

64. Βλ. Ματθ. 24,3-44. Μάρκ. 13,3-31. Λουκ. 21,7-33.

65. Βλ. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 8,68. σελ. 152 πρβλ. καὶ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙ-



ψυχή τῶν ἁγίων πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοὺς αἰώνιους θαλάμους, μέσα στὸ ἀνέσπερο φῶς καὶ τὸν χορὸ τῶν δικαίων<sup>66</sup>.

Ὁ 9<sup>ος</sup> Λόγος τῆς Πανηγυρικῆς Α' περιλαμβάνει: «*Νεοφύτου τοῦ πρεσβυτέρου Μοναχοῦ καὶ Ἐγκλείστου, Περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου σαφήνεια διὰ βραχέων*»<sup>67</sup>, σύντομη ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου, ὡς γνωστό, οἱ ἄγγελοι παίζουν πρωταγωνιστικὸ ρόλο.

Συγκεκριμένα διαιρεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ σὲ δεκατέσσερις (14) ὑποθέσεις καὶ ὑποστηρίζει ὅτι «*οὗτος γοῦν ὁ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστήθιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ταύτης εἰσηγητής*»<sup>68</sup>. Καὶ συνεχίζει νὰ ὑποστηρίζει, ἀντίθετα μὲ ὅσους ἀμφισβητοῦν τὸν Ἰωάννη τὸν εὐαγγελιστὴ ὡς συγγραφέα τῆς Ἀποκαλύψεως: «*Τάχα γάρ τινες οὖν κατεδέξαντο τοῦ Θεολόγου εἶναι τὴν Ἀποκάλυψιν, ταύτην διὰ τὸ πολὺλογον καὶ τὸ πεζόλεκτον· ἐμοὶ δὲ τῷ ἀγροίκῳ δοκεῖ τὸν Θεολόγον διὰ τῆς θεωρίας τὸ ἀνώτατον, τὸ δὲ πολὺλογον καὶ πεζόλεκτον τὰς τότε ἀχροαταῖς ἐπιγράφομαι τὴν αἰτίαν*»<sup>69</sup>. Θεωρῶ ἐνδιαφέρουσα τὴν συγκεκριμένη ἄποψη τοῦ Νεοφύτου γιὰ τὸν Ἰωάννη τὸν εὐαγγελιστὴ ὡς συγγραφέα τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀφοῦ ἀπὸ τὸν 10<sup>ο</sup> αἰ. καὶ ἔπειτα ὑποχωροῦν καὶ οἱ τελευταῖες ἀμφιβολίες γιὰ τὴν κανονικότητα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ<sup>70</sup>. Ἀνεξαρτή-

ΣΤΟΥ, *Συγγράμματα*, Τόμ. Α', *Πεντηκοντακέφαλον*, Ἐκδίδει Π. Σωτηροῦδης, Ἔκδοση Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996, 47,5. σελ. 357.

66. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 17,10. σελ. 339· «*Καὶ ἡ μὲν ἁγία αὐτοῦ καὶ καθαρωπάτη ψυχή ἀνάγεται ἐντίμως ὑφ' ἁγίων ἀγγέλων πρὸς Θεὸν καὶ τοὺς αἰώνιους θαλάμους ἐν τῷ ἀνεσπέρῳ φωτὶ καὶ τῷ χορῷ τῶν δικαίων*».

67. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 9,1. σελ. 212. Ὡς γνωστό, ὁ Νεόφυτος ἦταν ἀναλφάβητος ὡς τὰ δέκα ὀκτώ (18) τοῦ χρόνια: «*ἄτε δὴ ἀμαθὴς ἄχρι καὶ τοῦ ἄλφα καὶ κηπουρὸς ὡς ἐτῶν ὀκτώ καὶ δέκα τῇ ἡλικίᾳ*», *Ἐρμηνεία εἰς Ἐξαήμερον*, Τόμ. Δ., σελ. 65,118-119. Περισσότερα βιογραφικὰ τοῦ Ἁγίου βλ. Χρ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλείστος*, σελ. 76 κ.ἑξ. Ἡ παιδεία του πραγματοποιήθηκε στὴ Μονὴ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου στὸν Κουτσοβέντη, ὅπου κατέφυγε γιὰ νὰ γίνῃ μοναχός. Ἀπὸ τίς ἀσματικὲς ἀκολουθίες ξεκίνησε ἡ μόρφωσή του. Ἐπίσης στὸ Μοναστήρι ὑπήρχε κάποιον διδασκαλεῖο ὅπου δίδασκαν στοιχειώδη γράμματα μοναχοὶ καὶ ὁ ἴδιος ἀπομνημόνευσε τὴν Ἁγία Γραφή καὶ κείμενα Πατέρων. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναφορά του στὴν Ἀποκάλυψη εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς παραπάνω ἀναφορᾶς: «*Μόλις περιτυχὼν ἦν εἶχον ἐξ ἀκοῆς Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου καὶ διελθὼν αὐτήν*», *Πανηγυρικὴ Α'* 9,1. σελ. 212.

68. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 9,2. σελ. 212.

69. Βλ. *Πανηγυρικὴ Α'* 9,86. σελ. 246-247.

70. Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Ἰω. Δ. Καραβιδόπουλος, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, ΒΒ1, Ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 100, ἡ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν Ἀποκάλυψη συνεχίζεται μετὰ τὴν 39<sup>η</sup> ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (692) ἐπικύρωσε δύο κανόνες τῆς Κ. Δ. μὲ τὴν Ἀποκάλυψη καὶ χωρὶς αὐτή. Ἡ Στιχομετρία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου (9<sup>ος</sup> αἰῶνας) δὲν τὴν ἀπαριθμεῖ μεταξύ τῶν βι-

τως πάντως τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ κανονικότητα τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν ἐξαπατᾶται ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα, ἔχει ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίζουμε μιὰ μαρτυρία ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς τοῦ 12<sup>ου</sup> αἰ. γιὰ τὸν συγγραφέα τῆς Ἀποκαλύψεως.

Στὴν σύντομη, λοιπόν, ἐρμηνεία του στὴν Ἀποκάλυψη κάνει λόγο γιὰ τὸν ἄγγελο «τῆς ἐν Σμύρῳ ἐκκλησίας», δηλ. τὸν Ἐπίσκοπο τῆς Σμύρνης<sup>71</sup>, τῆς «ἐν Θυατείροις ἐκκλησίας», «τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ», «τῆς ἐν Σμύρῳ», «τῆς ἐν Σάρδεσιν», «τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ» καὶ «τῆς Λαοδικείας».

Στὴν 3<sup>η</sup> ὑπόθεσή του ὁ Ἅγιος Νεόφυτος, ἀναφερόμενος στὸ ἐσφραγισμένο βιβλίο «σφραγίσιν ἑπτὰ καὶ περὶ τοῦ ἀρνίου», κάνει λόγο γιὰ τὴ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀποτελεῖ λύτρωση ὅλης τῆς οἰκουμένης «ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης», καὶ τονίζει τὴν παρουσία τῶν ἀγγέλων, «κύκλω τοῦ θρόνου» τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ὑμνοῦν κατὰ χιλιάδες καὶ μυριάδες. Συνεπῶς ὁ Νεόφυτος παρουσιάζει μὲ ἔμφαση τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀγγέλων στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐσφραγισμένου ἀρνίου, ἐνῶ παράλληλα τέσσερις ἄγγελοι στέκονταν στὶς τέσσερις γωνίες τῆς γῆς κρατώντας τοὺς τέσσερις ἀνέμους καθόλου νὰ μὴν πνεύσουν. Στὴ συνέχεια κάνει λόγο ὁ Ἐγκλειστος γιὰ τὸν ἰσχυρὸ καὶ ἀήττητο καὶ πολεμικώτατο χαρακτῆρα τῶν ἀγγέλων οἱ ὁποῖοι βρίσκονται στὴ διάθεση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πυρφλόγο καὶ ἀσώματη φύση τους νὰ ἐξαγγέλλουν στοὺς ἀνθρώπους τὶς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ σάλπιφοι ἄγγελοι σκορπίζουν τὸν πανικὸ στὸ σὺμπαν μετὰ τὸ σάλπισμα τοῦ καθενὸς καὶ ὁ Νεόφυτος σημειώνει στὴν ἐρμηνεία του: «Αἶ παρὰ τῶν ἀγγέλων ἑπτὰ σάλπιγγαι τὰ περὶ τῆς συντελείας παραδηλοῦσαι δεινὰ», ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωση τῶν ἑπτὰ φιαλῶν παρὰ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων φερομένας δηλώνουν «τὰς πολλὰς καὶ δεινὰς θλίψεις καὶ πληγὰς εἰκονίζουσι τῆς συντελείας τῶν ἡμερῶν ἐκείνων»<sup>73</sup>.

Ὁ Νεόφυτος θέλει νὰ δείξει ὅτι οἱ ἄγγελοι στὴν ἐκτέλεση τῶν ἀγγελιῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγκάζονται νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Σ' αὐτὴ ὁμως τὴν περίπτωση, τονίζει ὁ Ἅγιος, «εἷς γὰρ ἄγγελος ἐξελθὼν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἀνεῖλε τῶν Ἀσσυρίων»<sup>74</sup>, γιὰ τὸν τοῦ ἀγγέλου ἐνισχύει ὁ

βλίων τῆς Κ. Δ. (PG 100,1057). «Ἀπὸ τὸ 10<sup>ο</sup> ὅμως αἰῶνα καὶ ὕστερα ὑποχωροῦν καὶ οἱ τελευταῖες ἀμφιβολίες γιὰ τὴν κανονικότητα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ».

71. Πανηγυρικὴ Α' 9,8. σελ. 214.

72. Πανηγυρικὴ Α' 9,22. σελ. 220-221.

73. Πανηγυρικὴ Α' 9,56. σελ. 234.

74. Πανηγυρικὴ Α' 9,63. σελ. 237.

βασιλεὺς τῆς δόξης, καὶ ἐξ ὀνόματός του πολεμοῦν καὶ διὰ τῆς θεϊκῆς του δυνάμεως παραμένουν ἀήττητοι.

### Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Βιβλικοῦ ὑπόβαθρου τῶν ἀγγέλων κατὰ τὸν Ἅγιο Νεόφυτο τὸν Ἐγκλειστο, ὀδηγοῦμαστε στὰ παρακάτω συμπεράσματα:

1. Ὁ Ἅγιος, παρόλο ποὺ δὲν ἀσχολεῖται συστηματικὰ νὰ ἐκθέσει ἀναλυτικὰ τὴν ἀγγελολογία του, μὲ βάση τὶς μαρτυρίες τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης παρουσιάζει τὸ βιβλικὸ ὑπόβαθρο τῶν ἀγγέλων. Βασικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ θέμα μᾶς παρουσιάζει στὴν Πανηγυρικὴ Α', ἰδιαίτερα στὸν λόγο 9 καὶ 19, στὴν Ἑξαήμερο, στὶς Κατηγήσεις, στὶς Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολές, στὸ Πεντηκοντακέφαλο κ.ἄ.

2. Στὶς μαρτυρίες τῆς Π.Δ. κάνει λόγο γιὰ τὴν παρουσία τῶν ἀγγέλων στὸ ὄνειρο τοῦ Ἰακώβ, στὴν καθοδήγηση τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν πορεία του στὴν ἔρημο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ γῆ Χαναάν. Ἄγγελος Κυρίου πρωταγωνιστεῖ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τοὺς Μαδιανίτες καὶ τὴν λύση τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους. Ἄγγελοι παρουσιάζονται στὴ Μамβρή, ἄγγελοι δύο στὰ Σόδομα. Σ' ὅλα τὰ περιστατικὰ παίζου, κατὰ τὸν Νεόφυτο, πρωταγωνιστικὸ ρόλο οἱ ἄγγελοι.

3. Γιὰ τὶς μαρτυρίες τῆς Κ.Δ. ὁ Ἐγκλειστος κάνει λόγο γιὰ τὸν πρωταγωνιστικὸ ρόλο τῶν ἀγγέλων στὴν περίπτωση τῆς ἀναγγελίας τῆς γέννησης τοῦ Προδρόμου στὸν πατέρα τοῦ Ζαχαρία, κατὰ τὸν Εὐαγγελισμὸ τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν Γέννηση τοῦ Ἰησοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ παρέμβαση τῶν ἀγγέλων στοὺς Μάγους, γιὰ νὰ προστατέψουν τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τὸν Ἡρώδη καὶ ἡ προτροπὴ τοῦ Ἰωσήφ νὰ παραλάβει τὸ νεογέννητο καὶ τὴ μητέρα του καὶ νὰ φύγουν στὴν Αἴγυπτο. Οἱ ἄγγελοι πρωταγωνιστοῦν καὶ στὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ στὴ μεταφορὰ τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἱεραποστόλους σ' ὅλα τὰ ἔθνη. Πρωταγωνιστικὸς ὡστόσο εἶναι ὁ ρόλος τῶν ἀγγέλων κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου, ὅπου βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸ θρόνο τοῦ δικαιοκρίτη Κυρίου καὶ συνάγου, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ κόσμου.

4. Στὶς περιπτώσεις τῆς δοκιμασίας τῶν ἀνθρώπων οἱ φύλακες ἄγγελοί τους τοὺς καθοδηγοῦν, τοὺς ἐνισχύουν καὶ τοὺς ἀποκαλύπτουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς ἀποφυλάκισης τοῦ Πέτρου. Προστατεύουν τοὺς

άνθρώπους, ἀφοῦ ἀριθμητικά, κατὰ τὸν Νεόφυτο, οἱ ἄγγελοι εἶναι ὅσοι καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀκόμη παραπάνω καὶ εἶναι φύλακες τους σὲ κάθε δοκιμασία καὶ δύσκολη περίσταση. Παράλληλα στὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, πού διακρίνονται κατὰ τὸν Ἑγκλειστο στὰ γνωστὰ ἑννέα: ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, χερουβείμ, σεραφείμ, κυριότητες, δυνάμεις, ἀρχές καὶ ἐξουσίες, προσθέτει ὡς δέκατο τάγμα τῶν ἀγγέλων, τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία τῶν μοναχῶν.

5. Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος στὴν Ἑξαήμερό του ὑποστηρίζει ὅτι ὁ τριαδικὸς Θεὸς δημιούργησε πρῶτα τὴν ἀρχαιόκτηση φάλαγγα τῶν θείων ἀσωμάτων ἀγγέλων καὶ ἀργότερα τὴν λοιπὴ δημιουργία. Οἱ μυριάδες ἄγγελοι παρόλο πὺ εἶναι ἀσώματοι, βλέπονται ἐνσώματα, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Ἑγκλειστος. Οἱ ἄγγελοι προστατεῦουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ σὲ περίπτωση πὺ ἁμαρτήσουν, οἱ φύλακες ἄγγελοί τους ἀπομακρύνονται, ὁπότε ἀναπτύσσονται οἱ πειρασμοὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Ὅταν ὅμως οἱ ἄνθρωποι φθάσουν στὴν ἀγιότητα, τότε γίνονται ἐφάμιλλοι καὶ ἰσοστάσιοι τῶν ἀγγέλων, τονίζει ὁ Νεόφυτος καὶ οἱ ἄγγελοι ἐκφράζουν τὸν θαυμασμό τους γι' αὐτοὺς στὸν οὐρανό. Τέλος, οἱ μοναχοί, μὲ τὸ ἀγγελικὸ τους σχῆμα, ὑποστηρίζει ὁ Ἑγκλειστος, μιμοῦνται τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία, γι' αὐτὸ καὶ ἀποτελοῦν τὸ δέκατο τάγμα τῶν ἀῦλων ἀγγέλων, ἐκ τῶν εῦλων ἀνθρώπων.